

TIDSSKRIFTET FØNIX

*Hvilken slags Gud ville ikke dræbe en mand, der dræbte sin
bror? Marilynne Robinson læser Første Mosebog*

FREDERIK POULSEN
Lektor i Det Gamle Testamente, Københavns Universitet

FØNIX ÅRG. 2024, s. 79–83

Dette værk er licenseret under en Creative Commons-licens
CC BY-NC-ND 2.5 DK

www.foenix1976.dk

ISSN 2446-175X

Hvilken slags Gud ville ikke dræbe en mand, der dræbte sin bror? Marilynne Robinson læser Første Mosebog

*Anmeldelse af Marilynne Robinson: Reading Genesis.
344 sider. Virago.*

Den amerikanske forfatter Marilynne Robinson, kendt for sin pulitzerprisvindende roman *Gilead*, har for nyligt kastet sig over en anden genre: bibelfortolkning. Som troende kristen, solidt forankret i den calvinistiske tradition, udlægger hun det første skrift i Bibelen i sit boglange essay *Reading Genesis*.

Cirka halvvejs i sin læsning af Første Mosebog når hun frem til en scene ”så storslået som nogen i Det Gamle Testamente”. Det er fortællingen om Jakob, der i forklædning snyder Esau for deres blinde far Isaks velsignelse. Denne klassiker fra børnebiblerne sætter spot på jalousi mellem søskende og på det tabubelagte spørgsmål, at vi som forældre måske ikke elsker vores børn lige højt.

Robinson zoomer ind på de tragiske og dysfunktionelle sider af livet i den lille familie. Brødrenes mor Rebekka, ”en ulykkelig kvinde”, instruerer bevidst sin egen favorit Jakob i at bedrage hans storebror og medvirker derved selv til familiens gradvise opløsning. Jakob, vores ukonventionelle helt, er en snydetamp af Guds nåde og forklædt lige nok til at kunne narre en gammel blind mand.

Far Isaks mistroiskhed – ”Er du virkelig min søn Esau?” – viser de anstrengte relationer i familien. Hele tiden må man være på vagt over for bluff og bagvaskelse. Og Esaus reaktion på at være blevet fuppet? Et urmenneskeligt udbrud af had og hævnthørst, der tvinger Jakob til et tyveårigt liv på flugt.

En skrupelløs bedrager er Jakob, og over for Isak bruger han ligefrem Guds navn til løgn. Hvordan, spørger Robinson, kan nogen, der som Jakob opfører sig så usselt og moralsk angribeligt, være beskyttet af Gud?

Første Mosebog som litteratur

For forfattere som Marilynne Robinson er Første Mosebog en guldgrube til menneskeligt drama og eksistentiel refleksion. Vi hører om skabelsen af verden, menneskets voksende ondskab og Guds omsorg på trods. Vi følger trakasserierne i Abrahams familie over fire generationer med ufrugtbare koner og stridslyste sønner. Og ender i Egypten med drømmetyderen Josef, der bliver Faraoens højre hånd og sikrer familiens overlevelse under den verdensomspændende sultkatastrofe.

Det er stor litteratur, vi har med at gøre. Thomas Mann omskrev hele bibelskriftet i sin 1.600 sider lange roman om *Josef og hans brødre*, og forholdet mellem brødre i Kain og Abel-fortællingen er omdrejningspunktet i John Steinbecks *Øst fra Paradis*.

Robinsons tilgang er en anden. Hun læser, kommenterer, diskuterer og stiller spørgsmål. Det handler om liv og moral, gudsbilleder og menneskesyn, videnskab og teologi. Det religiøse engagement er åbenlyst som i flere af hendes egne værker. Hun tror på et liv efter døden og inddrager gerne Det Nye Testamente, især Paulus' breve, til at kaste lys over den gammeltestamentlige tekst.

Som erfaren forfatter har hun et skarpt blik for Første Mosebog som litteratur. Historierne er ifølge hende gennemsyret af en basal glæde ved at fortælle, og det litterært høje niveau viser sig i en håndfuld temaer, som varieres gennem hele familiedramaet. På tværs af generationer er brødre i strid med hinanden – Kain mod Abel, Ismael mod Isak, Esau mod Jakob, Josef mod brødrene – og hver gang er det den yngre bror, der står tilbage som sejrsherre.

En anden rød tråd er spændingen mellem forjættelse og virkelighed. Gud gentager sit løfte om talrigt afkom, mens kvinderne i slægtled eller slægtled har så pokkers svært ved at få børn.

Ligesom alle os andre

En litterær teknik, som Robinson er særlig optaget af, er forekomsten af parallelfortællinger, der spejler sig i hinanden og skaber betydning mellem historierne.

Iøjefaldende er sammenstillingen af de to halvbrødre Ismael og Isak og deres nærdødsoplevelser. Kendt er den grufulde fortælling om Abraham, som får besked på at ofre Isak til Gud, men efter englens indgreb dræber en vædder i stedet. Mindre kendt er scenen lige inden om Ismael, der sammen med sin mor Hagar udstødes af Abrahams hus til den sikre død i ørkenen. En engel dukker op ud af ingenting og peger Hagar i retning af vand, så hendes søn redder livet. Det er enslydende historier om fortvivlede forældre, dødsdømte børn og uventet hjælp fra Himlen – og hvor betydningen vokser frem i netop det rum, som skabes ved at høre dem begge.

Selvom disse figurer i traditionen er blevet hellige og ophøjede, så forbliver de i Første Mosebog såre menneskelige. Abraham kaldes ganske vist af Gud til at være stamfar, men han er stadigvæk bare en almindelig mand, der i kritiske situationer svigter sine nærmeste. Som Robinson understreger, er det fascinerende egentlig, at Det Gamle Testamente på ingen måde romantiserer forfædrenes historie.

Patriarkerne begår alle fejl og handler moralsk forkasteligt. En senere redaktør kunne nemt have udeladt eller undertrykt pinlige detaljer, men det er ikke sket. Stamfædrene i Første Mosebog er på den måde ligesom alle os andre – og er på samme tid rummet af Gud. Det er denne dobbelthed, Robinson hele tiden vender tilbage til.

Skønhed vs. turbulens

Gud er, hævder Robinson, god, og der er en skønhed iboende i skaberværket frembragt til menneskers nydelse. Træerne i Edens have er skønne, og stjernehimlen, som Gud befaler Abraham at se op på, er overvældende og magisk. At mennesket overhovedet er til, er en gåde, som Gud alene kender svaret på.

Oprør og turbulens er til gengæld menneskers værk. Den første handling i vores verden er ifølge Første Mosebog et mord, Kain slår sin bror ihjel, og siden følger ondskab og hævn. Vi skaber og ødelægger liv, uden at vide hvad det er, skriver Robinson, og mennesker vil hele tiden mere, bygge højere og større, men glemmer Gud. At forholdet til Gud, eller pagten, ikke går til grunde, skyldes alene Skaberens trofasthed over for sin skabning. For Gud i Bibelen er anderledes, end vi forventer.

”Hvilken slags Gud ville *ikke* dræbe en mand, der dræbte sin bror?” spørger to yngre kvinder til den bibelkreds, som Robinson har ansvar for i sin lokale kirke. Fordi, svarer hun, Guds retfærdighed er en anden end menneskers. Også morderen husker han på og kendes ved.

Det er endnu en rød tråd i Første Mosebog, at den udmålte straf over menneskers forbrydelser aldrig fuldbyrdes, men hver gang bliver mildnet. De første mennesker får skindtøj til at klare verdens kulde og hårdhed. Kain får et beskyttelsesmærke, og efter den dødbringende syndflod går livet videre. Det er nådens mirakel. Der er altid en ny begyndelse.

Løber sur i stamtavler

Marilynne Robinson er bedst, når hun med sit suveræne greb om sproget skriver storheden og mytologien i den gudsskabte verden frem. Hun er mindre overbevisende, når hun ukritisk antager Moses som forfatter til Første Mosebog, som har været betvivlet siden Oplysningstiden, og når hun karikerer de babylonske myter om skabelse og syndflod for at fremhæve de bibelske udgavers overlegenhed.

Hun holder sig ikke tilbage med at anvende teologiske begreber om Guds almægtighed og alvidenhed, der ofte er fremmede for de bibelske forfattere, og hendes calvinistiske tros tanke om forsynet – at Gud står bag alt, hvad der sker i denne verden – er til tider så bombastisk og forceret, at den skygger for bibelhistoriernes eget liv.

Det er svært at sige noget nyt om et værk som Første Mosebog, og de fleste af Robinsons pointer har jeg som bibelforsker hørt før. En sammenblanding af personer med identiske navne i slægtstavlerne fører dog til fejlslutninger og decideret vrøvl, og jeg undrer mig over, at en faglig redaktør ikke har fanget dem. Måske er Robinson så stort et navn, at man ikke har fundet det nødvendigt.

Første Mosebog slutter aldrig

Når man alligevel bør bruge tid i selskab med Robinsons bibellæsning, er det på grund af hendes smittende forundring over menneskets eksistens og fortællekraften i Første Mosebog. De gamle ord er med hendes udtryk et spektakulært udbrud af lys – uden fortilfælde, men med et univers af virkninger. ”Hvor kommer disse ord fra?” spørger hun igen og igen.

FREDERIK POULSEN

De formative tekster, sproget og historierne, den dybe forbindelse mellem Gud og mennesker, definerer ifølge Robinson vores virkelighed i dag. I den forstand slutter Første Mosebog aldrig. Heller ikke efter endt læsning.